LUND UNIVERSITY

Den godmodiga gästen i trädgården

Sjögård, Göran

Published in:
Naturen för mig : nutida röster och kulturella perspektiv

2014

Link to publication

Citation for published version (APA):
Sjögård, G. (2014). Den godmodiga gästen i trädgården. I L. Midholm, & K. Saltzman (Red.), *Naturen för mig : nutida röster och kulturella perspektiv* (s. 253-255). Institutet för språk och folkminnen.

Total number of authors:
1

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Den godmodiga gästen i trädgården

Göran Sjögård

Ett par år hade jag en igelkotthona här. När hon dök upp bland växterna vid altanen började jag mata henne med kattmat. Det gillade både hon och skatorna, så jag fick gömma den under trappan. Igelkottar ser väldigt dåligt så hon började bita mig i tårna, för naglarna var rödlackerade och såg väl ut som kattmat. Det blev ett tecken från henne att hon var hungrig. **[…]** ***Det blev en riktigt trevlig sommar bortsett från att hon började bita även mina gäster i tårna. Sommaren därpå dök hon upp igen och efter en tid kom hon med sex ungar i släptåg. De var knappt en decimeter stora och otroligt söta.*** **[…]** ***Året därpå flyttade igelkotthonan till en annan trädgård och sedan försvann hon. Jag saknar henne fortfarande.***

Igelkottar är bland de äldsta däggdjuren och har funnits i 65 miljoner år. Arten är sedan 1972 fridlyst i Sverige och finns upp till södra Norrland och längs kusten till Norrbotten. Äldre berättelser om igelkotten återfinns i samlingarna vid Folklivsarkivet i Lund.

Igelkotten är nattaktiv och lever av insekter, daggmaskar, sniglar och små ryggradsdjur som möss, råttor och sorkar. Igelkotten har i äldre tider varit omtyckt för att den rensade bostaden och trädgården från sådana djur. Att ha en igelkott boende på tomten kunde vara tursamt eftersom många trodde att den förde lycka med sig. De som har haft igelkottar vid huset har ofta bjudit på mjölk och kan beskriva nöjet av att betrakta en igelkottsfamilj när de dricker ur skålen. Enligt folkliga föreställningar kunde igelkotten också komma in i ladugården nattetid och suga mjölk ur kornas spenar när de låg och sov. Mer sanning kan ligga i att igelkottar har tagit sig in i bostaden för att söka föda.

”Igelkotten är sur för att maten dröjer”. Foto: Ingvor H-son Parck.

Förleden ”igel” hör samman med ordet ”sticka”. I vissa områden kallas igelkotten också för ”pinnsvin” (pinnesvin, pennesvin) och ”pinnso” (pinnaso, pinneso, pennaso, penneso) samt ”pinnsugga”. Andra namn är ”piggsvin” (piggesvin, peggesvin) och ”pigg-gris” (piggagris, piggegris). En som inte gillar igelkotten är hunden som brukar skälla ilsket på den, men att bita den är svårt på grund av de sylvassa taggarna. Räven sägs fånga den hoprullade igelkotten genom att med tassen vrida igelkotten så att undersidan kommer uppåt. Därefter kissar den på igelkottens näsa, som rullar ut sig och då kan räven bita.

En välkänd visa är ”Igelkottaskinnet”, där gumman sätter ett igelkottsskinn på insidan på gubbens byxor. Samma motiv finns i ordstävet ”Bättre en grå bot än en bar sida, sade gumman och lappade mannens byxor med igelkottsskinnet”. Ordstäven börjar just med ett skämtsamt citat lagt i munnen på en person eller ett djur: ”Ingen som inte begår sina misstag, sa igelkotten som försökte älska nåldynan”. Vissa personliga

drag har i talesätt också liknats vid en igelkott som ”att dra ihop sig som en igelkott” och ”att vända taggarna utåt”.

I stort sett beskrivs igelkotten som ett godmodigt och vänligt djur som ska lämnas ifred. Den fick inte skadas, dödas och helst inte heller flyttas bort. Att äta igelkottskött är osedligt i nordisk tradition men förekommer i andra delar av Europa. Under kristider har igelkottar flåtts, rensats på inälvorna och stekts hel eller kokats till köttsoppa. Trots utbredda meningar om att man inte skulle döda en igelkott lär fettet använts för att smörja seldon, skor och stövlar. I den folkliga läkekonsten i Europa har igelkotten spelat en viktig roll. Igelkottsflott ansågs bra mot värk och för att läka sår och benröta. Tandvärk botades genom att peta i den onda tanden med en igelkottstagg.

Svaren på frågelistan ”Naturen för mig” visar att igelkotten alltjämt är ett omtyckt djur, men att den sällan syns till numera. Denna förändring uppges ha pågått under flera decennier. Hoten mot igelkotten är många som till exempel miljögifter och biltrafik. Igelkotten kanske inte trivs i nutida trädgårdar som städas alldeles för noggrant. Förr var det vanligare med komposthögar, buskar, häckar och ogräs där igelkotten trivs bäst.

Referenser

Artikeln baseras på svaren på Folklivsarkivets frågelista ”Igelkotten” (Luf 160a, 1979) samt frågelistan ”Naturen för mig” (Folklivsarkivet i Lund, Institutet för språk och folkminnen, Nordiska museet). Carl-Herman Tillhagen har bland annat skrivit om igelkotten i sin bok *Jaktskrock* (1985). Förklaringar till ordet igelkott samt olika dialektala varianter finns i *Svenska Akademiens ordbok* (http://g3.sprakdata.gu.se/saob) samt *Syd- och västsvenska dialektord* (http://dal2.isof.se). En ytterligare källa är *Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder fra vikingetid til reformationstid* (red. John Granlund och Ingvar Andersson, 1981).